

כז

אֶל־הוֹרֵעַ עֲבָרִים הַזֶּה הוֹרֵנִבוּ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶה אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְאֶחָזָה: וּמַת בָּהֶר אֲשֶׁר אֵתָּה עָלָה שָׁמָּה
וְהָאֶסְף אֶל־עַמִּיךָ כְּאֲשֶׁר־מַת אֶהְרֹן אֲחִיךָ בְּהַר הַהָר
וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ: עַל־אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמִי־מְרִיבַת קֹדֶשׁ מִדְּבַר־צֶן עַל־אֲשֶׁר
נָבִיא־קֹדֶשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי מִנְּגִד תִּרְאֶה
אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אָנֹכִי נָתַן
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כח

א וַיִּזְאֵת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי קֵן וַיִּזְאֵת הַבְּרָכָה
ב יִשְׂרָאֵל לְפָנָי מוֹתוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינֵי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר
לָמוֹ הוֹפִיעַ מִהָר פָּאֲרֹן וְאֵתָּה מִרְבַּת קֹדֶשׁ מִימִינִי
ג אֲשֶׁר־[אֵשׁ דֶּת] לָמוֹ: אֵף חִבֵּב עַמִּים כָּל־קֹדְשָׁיו בִּידֶךָ

תרגום אונקלוס

לְטוֹרָא דְעִבְרָאֵי הִדִּין לְטוֹרָא דְנָבוּ דְבִאֲרַעָא דְמוֹאָב דְעַל אִפִּי יְרֵחוֹ וְחָזִי יֵת אֲרַעָא דְכְנַעַן דְאַנָּא יְהִיב לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְאֶחְסָנָא: ז וּמִמּוֹת בְּטוֹרָא דְאֵת סְלִיק לְתַמָּן וְאֶתְכַנְיִשׁ לְעַמְךָ כְּמָא דְמִית אֶהְרֹן אַחֲוָךְ בְּהוֹר טוֹרָא וְאֶתְכַנְיִשׁ לְעַמִּיהָ:
נא עַל דְשִׁקְרָתוֹן בְּמִימְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי מַצּוֹת רָקִם מִדְּבָרָא דְצִין עַל דְלֹא קִדִּישְׁתוֹן יְתִי בְּגוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
נב אֲרִי מִקְבִּיל תַּחְזִי יֵת אֲרַעָא וְלְתַמָּן לֹא תִיעוֹל לְאֲרַעָא דְאַנָּא יְהִיב לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

א וְדֹא בְּרִכְתָּא דְבְרִיךְ מֹשֶׁה נִבְיָא דִּי יֵת בְּנֵי יִשְ�רָאֵל קִדְּם מוֹתִיהָ: ז וַאֲמַר יְיָ מִסִּינֵי אֶתְגַּלִּי וְזִיְהוֹר יִקְרִיהָ
מִשְׁעִיר אֶתְחָזִי לְנָא אֶתְגַּלִּי בְּגִבּוֹרִתֶיהָ עַל טוֹרָא דְפָאֲרֹן וְעַמִּיהָ רַבּוֹת קִדִּישִׁין כְּתִב יְמִינֶיהָ מִגּוֹ אִישְׁתָּא
אוֹרִיתָא יְהִיב לְנָא: ג אֵף חִבִּיבָנוֹן לְשִׁבְטֵיָא כָּל קִדִּישׁוֹהִי בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוֹרָא אִפִּיק מִמַּצְרִים
פִּירוּשׁ רְשִׁי

(ז) כְּאֲשֶׁר מַת אֶהְרֹן אֲחִיךָ. בְּאוֹתָהּ מִיתָה שְׂרָאִית וְחִמְדָּתָּ אוֹתָהּ. שְׁהַפְשִׁיט מֹשֶׁה אֶת אֶהְרֹן בְּגִד רֵאשׁוֹן וְהִלְבִּישׁוֹ לְאַלְעָזָר, וְכֵן שְׁנִי, וְכֵן שְׁלִישִׁי, וְרָאָה בְּנוֹ בְּכַבּוּדוֹ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'אֶהְרֹן אֲחִי, עָלָה לְמִטָּה' – וְעָלָה: 'פֶּשֶׁט יְדֶיךָ' – וּפֶשֶׁט, 'פֶּשֶׁט רִגְלֶיךָ' – וּפֶשֶׁט, 'עֵצִים עֵינֶיךָ' – וְעֵצִים, 'קֶמֶץ פִּיד' – וְקֶמֶץ, וְהִלֵּךְ לוֹ. אָמַר מֹשֶׁה: 'אֲשֶׁרִי מִי שְׁמַת בְּמִיתָה זֹאת': (נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי. גִּרְמַתְם לְמִרוֹת פִּי [וַיֵּג לְמַעַל בִּין]: עַל אֲשֶׁר לֹא קִדִּשְׁתֶּם אוֹתִי. גִּרְמַתְם לִי שְׁלֹא אֶתְקַדַּשׁ. אֲמַרְתִּי לָכֶם 'וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֵּלַע' (במדבר יז:לח) וְהֵם הִכּוּהוּ, וְהִצְרִכּוּ לְהַכּוֹתוֹ פְּעָמִים; וְאֵלּוּ דִּבְרוּ עִמּוֹ וְנָתַן מִימּוֹ בְּלֹא הַפָּאָה, הִיָּה מִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שְׁמִים, שְׁהִיּוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'וְמָה הַסֵּלַע הַזֶּה, שְׁאִינוּ לְשֹׁכֵר וְלֹא לְפִרְעָנוֹת, אִם זָכָה אֵין לוֹ מִתֵּן שֹׁכֵר, וְאִם חָטָא אֵינוּ לוֹקָה – כִּךְ מְקִים מַצּוֹת בּוֹרְאוֹ, אָנוּ לֹא כָּל שְׂכָנֵינוּ!': (נב) כִּי מִנְּגִיד. מִרְחֹק: תִּרְאֶה וְגו'. כִּי אִם לֹא תִרְאֶנָּה עֲכָשׁוּ, לֹא תִרְאֶנָּה עוֹד בְּחִיָּךְ: וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא. וַיִּדְעָתִי כִּי חִבִּיבָהּ הִיא לָךְ, עַל כֵּן אָנֹכִי אוֹמֵר לָךְ: 'עָלָה' וְרָאָה:

סדר כז (א) וַיִּזְאֵת הַבְּרָכָה. לְפָנָי מוֹתוֹ. סְמוּךְ לְמִיתָתוֹ, שְׁאִם לֹא עֲכָשׁוּ, אֵימָתִי?: (ב) וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינֵי בָּא. פֶּתַח תַּחֲלָה בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מְקוֹם, וְאַחֵר כִּךְ פֶּתַח

בְּצִרְכֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל; וּבְשִׁבְחָ שֶׁפֶתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרַת זְכוֹת לְיִשְׂרָאֵל; וְכֹל זֶה דֶּרֶךְ רְצוֹי הוּא, כְּלוּמַר, כִּדְאִי הֵם אֵלּוּ שֶׁתַּחּוּל עֲלֵיהֶם בְּרָכָה: מִסִּינֵי בָּא. יֵצֵא לְקִרְאָתָם כְּשֶׁבָאוּ לְהִתְיַצֵּב בְּתַחֲתִית הָהָר, כְּחֻתָּן הַיּוֹצֵא לְהַקְבִּיל פָּנָי כְּלָה, שְׁנֹאֲמַר 'לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים' (שמות טו:לב), לְמִדְּנוּ שְׂיֵצֵא כְּנִגְדָם: וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ. שֶׁפֶתַח לְבָנֵי עֲשׂוֹ שְׂיִקְבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא רְצוּ: הוֹפִיעַ. לָהֶם: מִהָר פָּאֲרֹן. שֶׁהִלֵּךְ שֵׁם וּפֶתַח לְבָנֵי יִשְׁמַעֲאֵל שְׂיִקְבְּלוּהָ וְלֹא רְצוּ: וְאֵתָּה. לְיִשְׂרָאֵל: מִרְבַּת קֹדֶשׁ. וְעִמּוֹ מְקַצֵּת רַבּוֹת מְלָאכֵי קֹדֶשׁ, וְלֹא כָּלֶם וְלֹא רַבָּם. וְלֹא כְּדֶרֶךְ בְּשׂוֹר וְדָם, שֶׁמֶרְאָה כָּל כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְתַפְאָרְתּוֹ בְּיוֹם חֲפָתוֹ: אֵשׁ דֶּת. שֶׁהִיתָה כְּתוּבָה מֵאֵז לְפָנָיו בְּאֵשׁ שְׁחוּרָה עַל גִּבִּי אֵשׁ לְבָנָה – נָתַן לָהֶם בְּלַחַת כְּתִב יָד יְמִינוֹ. דְּבַר אַחֵר: 'אֵשׁ דֶּת' כְּתִרְגוּמוֹ, שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: (ג) אֵף חִבֵּב עַמִּים. גַּם חִבָּה יִתְּרָה חִבֵּב אֶת הַשְּׂבָטִים; כָּל אֶחָד וְאֶחָד קְרוֹי 'עַם', שֶׁהָרִי בְּנִימִין לְבָדוֹ הִיָּה עֲתִיד לְהוֹלֵד כְּשֶׁאֲמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב: 'גּוֹי וְקָהָל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ' (בראשית לב:ג): כָּל קֹדְשָׁיו בִּידֶךָ. נִפְשׁוֹת הַצְּדִיקִים גְּנוּזוֹת תַּחַת כֶּסֶף הַכְּבוֹד, כְּעֵנִין שְׁנֹאֲמַר 'וְהִיתָה נֶפֶשׁ אֲדָנִי צְרוּרָה בְּצִרוֹר הַחַיִּים אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ' (שמואל טז:לב):

כז

וְהָם תָּכּוּ לְרִגְלֶךָ יֵשָׁא מִדְּבַרְתֶּיךָ: תּוֹרָה צִוְּה־לָנוּ מֹשֶׁה וְזֹאת הַבְּרָכָה
 ה' מוֹרְשָׁה קָהֳלֶת יַעֲקֹב: וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי
 ו' עַם יַחַד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל: יַחֲיִי רְאוּבֵן וְאַל־יָמָת וַיְהִי מִתּוֹ
 ז' מִסְפָּר: וְזֹאת לַיהוּדָה וַיֹּאמֶר שְׁמַע יְהוָה קִנְא
 קוֹל יְהוּדָה וְאַל־עֲמוֹ תִּבְיָאֲנוּ יָדָיו רַב לוֹ וְעֶזֶר מִצָּרָיו
 תִּהְיֶה:

תרגום אונקלוס

ואנון מדברין תחות עננך נטלין על מימך: ו אורייתא ייב לנא משה מסרה ירותא לכנשת יעקב:
 ה והוה בישראל מלכא באתכנשות רישי עמא כחדא שבטיא דישראל: ו ייחי ראובן בחיי עמא ומותא
 תנינא לא ימות ויקבלון בנוהי אחסנתהון במנינהון: ו ודא ליהודה ואמר קביל יי צלותיה דיהודה במפקיה
 לקרבא ולעמיה תתיבניה בשלם ידוהי יעבדן ליה פורענותא משנאוהי וסעיד מבטיל דבכא הוי ליה:

פירוש רש"י

במנין שאר אחיו. דגמא היא זו, כענין שנאמר
 'וישכב את בלהה וגו' ויהיו בני יעקב שנים עשר'
 (בראשית ל"ב) - שלא יצא מן המנין: (ז) וזאת
 ליהודה. סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו
 על קלקול שביתם, שנאמר 'אשר חכמים יגידו
 ולא כחדו מאבותם. להם לבדם נתנה הארץ
 ולא עבר זר בתוכם' (איוב ג: צה-צו). ועוד פירשו
 רבותינו: כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר,
 היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון מפני נדוי
 שקבל עליו, שנאמר 'וחטאתי לאבי כל הימים'
 (בראשית מ"ט). אמר משה: 'מי גרם לראובן שיהיה?
 יהודה וכו': שמע ה' קול יהודה. תפלת דוד (שמואל
 ל"ג-ל"ד) ושלמה (מלכים ז: יב), ואסא מפני הכושים
 (דברי הימים ט: ל"ח), ויהושפט מפני העמונים (דברי
 הימים יח: לג-מ), וחזקיה מפני סנחריב (מלכים
 ט: כג-כז): ואל עמו תביאנו. לשלום מן המלחמה:
 ידיו רב לו. יריבו ריבו וינקמו נקמתו: ועזר מצריו
 תהיה. על יהושפט נתפלל, על מלחמת רמת
 גלעד: 'ויזעק יהושפט וה' עזרו' (דברי הימים יח: יד).
 דבר אחר: 'שמע ה' קול יהודה' - כאן רמז ברכה
 לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה: ואף כשחלקו
 ארץ ישראל, נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה,
 שנאמר 'מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון'
 (יהושע י"א). ומפני מה לא יחד לו ברכה בפני
 עצמו? שהיה בלבו עליו על מה שעשה בשטים
 (במדבר סדר כא) - כן כתוב באגדת תהלים:

והם תכו לרגלך. והם ראויים לך, שהרי תוכו עצמן
 לתוך תחתית ההר 'לרגלך' בסיני. 'תכו' - לשון
 פעול, התוכו לתוך מרגלותיך: ישא מדברתיך.
 נשאו עליהם על תורתך: מדברתיך. המ"ם בו קרוב
 ליסוד, כמו 'וישמע את הקול מדבר אליו' (במדבר
 ז: מב), 'ואשמע את מדבר אלי' (יחזקאל א: א), כמו
 מתדבר אלי. אף זה 'מדברתיך' - מה שהיית מדבר
 להשמיעני לדבר להם, טישפורפלדורש בלעז.
 ואונקלוס תרגם, שהיו נוסעים על פי דברך,
 והמ"ם בו שמוש, משמשת לשון 'מן'. דבר
 אחר: 'אף חבב עמים' - אף בשעת חבתן של אמות
 העולם, שהראית לאמות פנים שוחקות ומסרת
 את ישראל בידם, 'כל קדשיו בידך' - כל צדיקיהם
 וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך ואתה
 שומרם: והם תכו לרגלך. והם מתמצעים ומתכנסים
 לתחת צלך: ישא מדברתיך. מקבלין גזרותיך
 ודתותיך בשמחה, ואלה דבריהם: (ד) תורה. אשר
 'צוה לנו משה, מורשה' היא לקהלת יעקב, אחזנוה
 ולא נעזבנוה: (ה) ויהי הקדוש ברוך הוא: בישרון
 מלך. תמיד על מלכותו עליהם, בכל התאסף ראשי
 חשבון אסיפתם: ראשי. כמו 'כי תשא את ראש'
 (שמות כג: יב), ראויין אלו שאכבדם. דבר אחר:
 'בהתאסף' - בהתאספם יחד באגדה אחת ושלוש
 ביניהם - הוא מלפם, ולא פשים מחלקת ביניהם:
 (ו) יחי ראובן. בעולם הזה: ואל ימת. לעולם הבא,
 שלא יזכר לו מעשה בלהה: ויהי מתיו מספר. נמנין

מפתח סדרי התנ"ך על פסוק ה' ויהי בישרון מלך. מלכות ה' מוזכרת במפורש, בחמישה ראשי סדרים.

כבוד מלכות ה' - בישעיה בראש סדר י' וחפריה הלכנה ובושה החמה כיי-מלך ה' צבאות בהר ציון ויבירו שלם ונגד
 זקניו כבוד: נצחיות מלכות ה' - בישעיה בראש סדר יח כה-אמר ה' מלך-ישראל וגאלו ה' צבאות אני ראשון ואני
 אחרון ומפלעתי אין אלהים: בשורת הגאולה במלכות ה' - שם בראש סדר כב מה-נאוו עליהם רגלי מבשר
 משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אמר לציון מלך אלהיך: וגם בנבואת עובדיה בתרי עשר - בראש סדר ט
 ועלו מושעים בהר ציון לשפט את-ה' עשו והיתה לה המלוכה: ובתהלים בראש סדר ג - אנו מתפללים לישועתו, ה'
 הושיעה המלך יעננו ביום-קראנו: ראש סדר ו בדברים הוא הפסוק בו אנו מקבלים עלינו את מלכות ה' - שמע
 ישראל ה' אלהינו ה' אחד: והפסוק בו הצהירו בני ישראל על כך שהם מפסיקים לפסוח על-שתי הסעפים - וירא
 כל-העם ויפלו על-פניהם ויאמרו ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים: נקבע לראש סדר טז בספר מלכים.

כז

ח וּלְלוֹי אָמַר תְּמִיד וְאוֹרִיד לְאִישׁ חֲסִידְךָ אֲשֶׁר נָסִיתוֹ קִנְיָ שְׁנֵי ב

ט בְּמִסָּה תְּרִיבֶהוּ עַל־מִי מְרִיבָה: הָאָמַר לְאֶבְיוֹ וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִי וְאֶת־אֲחִיו לֹא הִכִּיר וְאֶת־בָּנוּ לֹא יָדַע כִּי שָׁמְרוּ
י אִמְרָתְךָ וּבְרִיתְךָ יִנְצְרוּ: יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לִיעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ
יא לְיִשְׂרָאֵל יְשִׁימוּ קְטוֹרֶה בְּאֶפֶךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבִּיחֶךָ: בָּרֶךְ
יזהו חִילוֹ וּפָעַל יָדָיו תִּרְצֶה מִחֵץ מִתְנַגֵּם קָמְיוֹ וּמִשְׁנָאִיו
יב מִן־יְקוֹמוֹן: לְבַנְיָמִן קִנְיָ

אָמַר יָדִיד יִהְיֶה יִשְׁכֵּן לְבֶטֶח עָלָיו חֶפֶץ עָלָיו כָּל־הַיּוֹם
יג וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן: וְלְיוֹסֵף אָמַר קִנְיָ שְׁלִישִׁי ג

מְבֹרַכַת יְהוָה אֶרְצוּ מִמַּגֵּד שָׁמַיִם מָטֹל וּמִתְהוֹם רַבְּצַת

תרגום אונקלוס

ח וּלְלוֹי אָמַר תוֹמִיא וְאוֹרִיא אֶלְבִּישָׁתָא לְגִבֵּר דְּאַשְׁתַּכַּח חֲסִיד קְדָמָךְ דְּנִסִּיתָהּ בְּנִסִּיתָא וְהוּא שְׁלִים בְּחִנְתָּהּ עַל מִי
מִצּוֹתָא וְאַשְׁתַּכַּח מִהִימָן: ט דַּעַל אֲבוּהִי וְעַל אִמִּיהָ לֹא רַחִים כִּד חֲבוּ מִן דִּינָא וְאַפִּי אַחוּהִי וּבְנוּהִי לֹא נָסִיב אַרִי נָטְרוּ
מִטְרַת מִימְרָךְ וּקְיָמָךְ לֹא אֲשִׁנְיָאוּ: י כְּשָׁרִין אֵלֶיךָ דִּילְפֹּן דִּינָךְ לִיעֲקֹב וְאוֹרִידָךְ לְיִשְׂרָאֵל יִשׁוּן קְטַרַת בּוֹסָמִין קְדָמָךְ
וּגְמִיר לְרַעְוָא עַל מִדְּבַחָךְ: יא בְּרִיד יִי נִכְסוּהִי וְקוֹרְבָן יְדוּהִי קָבִיל בְּרַעְוָא תִּבְרַח חֲרָצָא דְשִׁנְאוּהִי וּדְבַעְלִי דְכַבוּהִי דְלֹא
יְקוֹמוֹן: יב לְבַנְיָמִין אָמַר רַחִימָא דִּי יִשְׂרִי לְרוּחֶצֶן עֲלוּהִי יְהִי מִגִּין עֲלוּהִי כָּל יוֹמָא וּבִארְעִיהָ תִּשְׁרִי שְׁכִינְתָּא: יג וְלְיוֹסֵף
אָמַר מְבֹרַכָא מִן קָדָם יִי אֶרְעִיהָ עֲבָדָא מִגְדָּנִין מִטְלָא דְשָׁמַיָא מְלַעִילָא וּמִמְבּוּעֵי עֵינָוִן וְתִהְיוּ מִן דְּגָדִין מִמְעַמְקֵי אֶרְעָא
פִּירוּשׁ רִשִּׁי

שְׁנַיִם עָשָׂר בְּנֵי חֲשִׁמוֹנָאִי וְאֶלְעָזָר – כְּנָגֵד כִּמְהָ
רַבְבוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר 'בָּרֶךְ ה' חִילוֹ וּפָעַל יָדָיו תִּרְצֶה':
וּמִשְׁנָאִיו מִן יְקוֹמוֹן. מִחֵץ קָמְיוֹ וּמִשְׁנָאִיו מִהִיּוֹת
לְהֵם תְּקוּמָה: (יב) לְבַנְיָמִין אָמַר. לְפִי שְׁבִרְכַת לִוִּי
בְּעִבּוֹדַת הַקֶּרְבָּנוֹת, וְשֵׁל בְּנִימִין בְּבָנִין בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּחִלְקוֹ, סִמְכָן זֶה לָזֶה; וְסִמְךָ יוֹסֵף אַחֲרָיו,
שָׂאָף הוּא – מִשְׁכֵּן שִׁילָה הָיָה בְּנוֹי בְּחִלְקוֹ, שְׁנֶאֱמַר
'וַיִּמָּאֵס בְּאֶהֱל יוֹסֵף וְגו'' (תהלים סדר יא פסוק ל, מְזוּמָר עוֹ
שִׁלְנוּ פִּסְקוֹ סו). וְלְפִי שְׁבִית עוֹלָמִים חֲבִיב מִשִּׁילָה,
לְכָךְ הַקָּדִים בְּנִימִין לְיוֹסֵף: חֶפֶץ עָלָיו. מְכַסֶּה אוֹתוֹ
וּמִגֵּן עָלָיו: כָּל הַיּוֹם. לְעוֹלָם; מִשְׁנַבְּחָהּ יְרוּשָׁלַיִם,
לֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר: וּבֵין כְּתָפָיו
שָׁכֵן. בְּגִבָּה אֶרְצוּ הָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּנוֹי, אֱלֹא
שְׁנִמּוֹךְ עֲשָׂרִים וְשִׁלְשׁ אַמּוֹת מֵעֵין עֵיטָם. וְשֵׁם
הָיָה דַּעְתּוֹ שֶׁל דָּוִד לְבָנוֹתוֹ, כִּדְאִיתָא בְּשַׁחֲיִטַת
קְדָשִׁים (זכחים נד): אָמַר: נִחְתִּיבָהּ בֵּיהּ פּוֹרְתָא, מִשּׁוּם
דְּכָתִיב 'וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן', אֵינן לָךְ נֶאֱחָה בְּשׁוּר יוֹתֵר
מִכְתָּפָיו: (יג) מְבֹרַכַת ה' אֶרְצוּ. שֶׁלֹּא הִיתָה בְּנִחְלַת
הַשְּׁבָטִים אֶרֶץ מְלָאָה כָּל טוֹב כְּאֶרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף:
מִמַּגֵּד. לְשׁוֹן עֲדָנִים וּמִתְקָ: וּמִתְהוֹם. שֶׁהִתְהוֹם
עוֹלָה וּמִלְחָלַח אוֹתָהּ מִלְמַטָּה. אִתָּהּ מוֹצָא בְּכָל
הַשְּׁבָטִים בְּרַכְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מֵעֵין בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב:

(ח) וּלְלוֹי אָמַר. וְעַל לִוִּי אָמַר: תְּמִיד וְאוֹרִיד. כָּל־פִּי
שְׁכִינָה הוּא מְדַבֵּר: אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בְּמִסָּה. שֶׁלֹּא
נִתְלוֹנְנוּ עִם שָׂאֵר הַמְּלִינִים: תְּרִיבֶהוּ וְגו'. כְּתַרְגוּמוֹ.
'תְּרִיבֶהוּ עַל מִי מְרִיבָה' – נִסְתַּקְפָּת לֹו לְבָא בְּעִלְיָה;
אִם מֹשֶׁה אָמַר 'שְׁמַעוּ נָא הַמְּרִים' (במדבר יז:ז),
אֲהַרְן וּמְרִים מֶה עָשׂוּ?: (ט) הָאָמַר לְאֶבְיוֹ וּלְאִמּוֹ
לֹא רְאִיתִי. כְּשַׁחֲטָאוּ בְּעַגְל וְאִמְרָתִי 'מִי לָה' אֵלִי'
(שמות כה:יב) נֶאֱסָפוּ אֵלֶי כָּל בְּנֵי לִוִּי, וְצוּיִתִּים לְהַרְג
אֶת אֲבִי אִמּוֹ וְהוּא מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ אֶת אֲחִיו מֵאִמּוֹ אוֹ
בֶּן בָּתוֹ, וְכֵן עָשׂוּ. וְאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ: אֲבִיו מִמֶּשׁ,
וְאֲחִיו מֵאֲבִיו, וְכֵן בְּנוֹ מִמֶּשׁ, שֶׁהָרִי לִוִּים הֵם,
וּמִשְׁבֵּט לִוִּי לֹא חָטָא אַחַד מֵהֶם, שְׁנֶאֱמַר 'כָּל בְּנֵי
לִוִּי' (שם): כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתְךָ. 'לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים
אַחֲרִים' (שמות טו:כב): וּבְרִיתְךָ יִנְצְרוּ. בְּרִית מִילָה,
שְׁאוּתָם שְׁנוּלָדוּ בְּמִדְבָּר – שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת
בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוֹלִין וּמִלִּין אֶת בְּנֵיהֶם: (י) יוֹרוּ
מִשְׁפָּטֶיךָ. רְאוּיִין אֵלֶּו לְכָךְ: וְכָלִיל. עוֹלָה: (יא) מִחֵץ
מִתְנַגֵּם קָמְיוֹ. מִחֵץ קָמְיוֹ מִכַּת מִתְנַגֵּם, כְּעִנְיָן שְׁנֶאֱמַר
'וּמִתְנַגֵּהֶם תְּמִיד הַמַּעֲד' (תהלים סדר ט פסוק סא, מְזוּמָר
סח שִׁלְנוּ פִּסְקוֹ כד), וְעַל הַמַּעֲוָרִין עַל הַכְּהֻנָּה אָמַר כֵּן.
דְּבַר אַחֵר: רְאֵה שְׁעִתִּידִין חֲשִׁמוֹנָאִי וּבְנוֹי לְהִלָּחֵם
עִם הַיּוֹנִים, וְנִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם לְפִי שֶׁהָיוּ מוֹעֲטִים –

הַלּוּיִים בְּרֹאשֵׁי הַסִּדְרִים בְּשִׁמּוֹת כֹּחַ – אֱלֹהֵי פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן... עֲבַדַת הַלּוּיִים... וּבְכַמְדָּבָר סִדְר ד' אֶל־תִּכְרִיתוֹ... מִתּוֹךְ
הַלּוּיִים: וְשֵׁם יוֹ – וְאֵל הַלּוּיִים תִּדְבֹּר... כִּי תִקְחוּ... אֶת הַמַּעֲשֹׂר... וְהִרְמַתֶם... מַעֲשֹׂר מִן־הַמַּעֲשֹׂר: בִּיהוֹשֻׁעַ ה' וְכָל־יִשְׂרָאֵל...
הַכְּהֻנִּים הַלּוּיִים נִשְׂאִי אֲרוֹן בְּרִית־ה'... חֲצִיזוֹ אֶל־מֹל הַר־גִּרְזִים... בִּיחֻזְקָאֵל כֹּחַ – וַיְדַבֵּר אֵלֶי זֶה הַלְשָׁכָה... לְכַהֲנִים שְׁמִיר
מִשְׁמֶרֶת הַבֵּית: (עֵיין שֵׁם בְּרִשִׁי) בְּעוֹרָא ג' – וְהִקְיָמוּ כְּהֵנָּא בְּפִלְגֵתְהוֹן וְלִוְיָא בְּמַחֲלָקְתְהוֹן עַל־עֲבִידַת אֱלֹהָא דִּי בִירוּשָׁלַם
בְּעוֹרָא ט – וּבְכָל־זֹאת אֲנַחְנוּ כְּרִיתִים אֲמָנָה וְכִתְבִים וְעַל הַחֲתוּם שָׁרִינוּ לִוְיָנוּ כְּהֵנָּה: וְשֵׁם י' – וּבְחִנְכַת חוֹמַת יְרוּשָׁלַם
בְּקִשׁוֹ אֶת־הַלּוּיִים מִכָּל־מְקוֹמָתָם לְהִבְיֵאֵם לִירוּשָׁלַם לַעֲשֹׂת חֲנֻכָּה וּשְׁמִיחָה וּבְתוֹדוֹת וּבִשְׁמִיר מִצְלָתִים נְבָלִים וּבְכַנְדוֹת:

כֹּז יִדְּ, טו תַּחַת: וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֵּרֶשׁ יִרְחִים: וּמִרָאשׁ וְזֹאת הַבְּרָכָה

טו הִרְרִי-קָדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם: וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלֵּאָה

וּרְצוֹן שְׁכֵנִי סִנֵּה תְּבוּאָתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקֶדֶד נִזִּיר

יז אֶחָיו: בְּכוֹר שׁוּרוֹ הָדָר לוֹ וְקֶרְנִי רֹאשׁ קֶרְנָיו בָּהֶם עַמִּים

ינגח יַחֲדוֹ אֶפְסֵי-אֶרֶץ וְהֵם רַבְבוֹת אִפְרַיִם וְהֵם אֶלְפֵי

יח מְנַשֶּׁה: וּלְזִבּוּלֵן אָמַר קָנָה רְבִיעִי ד'

יט שְׁמַח זִבּוּלֵן בְּצִאתָךְ וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאַהֲלִיד: עַמִּים הִרְרִי-קָדֶם

תרגום אונקלוס

מלרע: יד עבדא מגדנין ועללן מיבול שמשא עבדא מגדנין מריש ירח בירח: טו ומריש טוריא בכיריא ומטוב רמן דלא פסקן: טז ומטוב ארעא ומלאה רעי ליה דשכינתיה בשמיא ועל משה אתגלי באסנא ייתין כל אלין לרישא דיוסף גוברא פרישא דאחיה: יז רבא דכנוהי זיוא ליה וגבורן אתעבידא ליה מן קדם דתוקפא ורומא דיליה בגבורתיה עממיא יקטיל כחדא עד סיפי ארעא ואנזן רבותא דבית אפרים ואנזן אלפיה דבית מנשה: יח ולזבולון אמר חדי זבולון במפקד לאגחא קרבא על בעלי דבכד ויששכר במהכד למעבד זמני מועדיא בירושלם: יט שבטיא דישראל לטור בית מקדשא יתכנשון

פירוש רש"י

ישראל, שחשוכה לכלם היא, שנאמר 'נחלת צבי צבאות גוים' (ירמיה ב:טז): והם רבבות אפרים. אותם המנגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים: והם אלפי מנשה. הם האלפים שהרג גדעון במדין, שנאמר 'וזבח וצלמנע בקרקר וגו'' (שופטים ו:ח): (יח) ולזבולון אמר. אלו חמשה שבטים שברך באחרונה: זבולון, גד, דן ונפתלי ואשר – כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שבכל השבטים. הם הם שהוליד יוסף לפני פרעה, שנאמר 'ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים' (בראשית מא:ט) – לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו: שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליד זבולון ויששכר עשו שתפות זבולון לחוף ימים ישכן (בראשית מג:יג) ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתפר, ונותן לתוף פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקין בתורה. לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולון היתה: שמח זבולון בצאתך. הצלח בצאתך לסחורה: ויששכר. הצלח בישיבת אהליד לתורה, לישב ולעבר שנים ולקבע חדשים, כמו שנאמר 'ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וגו' ראשיהם מאתים' (דברי הימים ה:עב) – ראשי סנהדרין היו עוסקים בכך, ועל פי קביעות עתיקה ועבוריהם – (יט) עמים. של שבטי ישראל: הר יקראו. להר המורה יאספנו. כל אסיפה על ידי קריאה היא, ו'שם יזבחו' ברגלים זבחי צדק:

מפתח סדרי התנך

ראשי סדרים בהם מוזכרים אפרים, מנשה, יששכר, זבולון ונפתלי:

בראשית ראש סדר מב – ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את-שני בנני עמו את-מנשה ואת-אפרים: בחנוכת המזבח, במדבר ראש סדר ז – ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן-עמיהוד: שופטים סדר ח – ויקם אחרי אביו מלך להושיע את-ישראל תולע בן-פואה בן-דודו איש יששכר והוא-ישב בשמיר בהר אפרים: שמואל סדר א – ויהי איש אחד מן-הרמתים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה בן-ירחם בן-אליהוא בן-תחזו בן-צוף אפרתי:

בזמן ההתארגנות להמלכת דוד על כל ישראל, בדברי הימים ראש סדר ו וגם הקרובים אליהם עד-יששכר וזבולון ונפתלי מביאים לחם בחמורים ובגמלים ובפרדים ובבקר מאכל קמח דבלים וצמקים ויין ושמן ובקר וצאן לרב כי שמחה בישראל

כז

שֵׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק כִּי שִׁפַּע יָמִים יִינָקוּ וּשְׁפָנִי טְמוּנִי וְזֹאת הַבְּרָכָה

כ חול:

וּלְגַד אָמַר בְּרוּךְ מְרַחֵב גֹּד קִנּוּ

כא כְּלָבִיא שָׁכַן וְטָרֵף זָרוּעַ אֶף־קֶדְקֵד: וַיֵּרָא רֵאשִׁית לוֹ

כב כִּי־שֵׁם חֶלְקֵת מְחַקֵּק סָפוֹן וַיֵּתֵא רֵאשִׁי עִם צִדְקַת יְהוָה

כג עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטֵיו עִם־יִשְׂרָאֵל: וּלְדָן קִנּוּ חִמְשִׁי

כד אָמַר דָּן גֹּדֵר אֲרִיָּה יִזְנֹק מִן־הַבֶּשֶׂן: וּלְנַפְתָּלִי אָמַר

נה נַפְתָּלִי שִׁבְעַת רָצוֹן וּמָלֵא בִרְכַּת יְהוָה יָם וְדָרוֹם

תרגום אונקלוס

תמן יכסון נכסת קודשין לרעוא ארי נכסי עממיא יכלון וסימן דמטמרן בחלא מתגלין להון: כ ולגד אמר בריך דאפתי לגד כליתא שרי ויקטיל שלטונין עם מלכין: כא ואתקבל בקדמיתא דיליה ארי תמן באחסנתיה משה ספרא רבא דישראל קביר הוא נפק ועאל בריש עמא זכון קדם יי עבר ודינוהי עם ישראל: כב ולדן אמר דן תקיף כגור אריון ארעיה שתיא מן נחליא דנגדין מן מתנן: כג ולנפתלי אמר נפתלי שבע רעוא ומלי ברכן מן קדם יי מערב ים גניסר ודרומוהי

פירוש רש"י

הארץ: כי שם חלקת. כי ידע אשר שם בנחלתו 'חלקת' שדה קבורת 'מחקק' והוא משה: ספון. אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר 'ולא ידע איש את קברתו' (להלן פסוק לה): ויתא. גד: ראשי עם. הם היו הולכים לפני החלוץ בכבוש הארץ, לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר 'חלוצים תעברו לפני אחיכם וגו' (לעיל ג:כה): צדקת ה' עשה. שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם לעבר את הירדן עד שכבשו וחלקו. דבר אחר: ויתא משה ראשי עם, צדקת ה' עשה – על משה אמור: (כב) דן גור אריה. אף הוא היה סמוך לספר, לפיכך מושלו באריות: יזנוק מן הבשן. כתרגומו, שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמיאס, והיא לשם, שהיא בחלקו של דן, שנאמר 'ויקראו ללשם דן' (יהושע יא:מח), וזנוקו וקלוחו מן הבשן. דבר אחר: מה זנוק זה יוצא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבטו של דן – נטלו חלק בשני מקומות: תחלה נטלו בצפונית-מערבית עקרון וסביבותיה – ולא ספקו להם, ובאו ונלחמו עם לשם שהיא פמיאס, והיא בצפונית-מזרחית: שהרי הירדן יוצא ממערת פמיאס והיא במזרחה של ארץ ישראל, ובא מהצפון לדרום, וכלה בקצה ים המלח, שהוא במזרח יהודה, שנטל בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמפרש בספר יהושע, והוא שנאמר 'ויצא גבול בני דן מהם ויעלו בני דן וילחמו עם לשם וגו' (שם) – יצא גבולם מכל אותו הרוח שהתחילו לנחל בה: (כג) שבע רצון. שהיתה ארצו שבעה כל רצון יושביה: ים ודרום

כי שפיע ימים יינקו. יששכר וזבולון, ויהא להם פנאי לעסק בתורה: ושפני טמוני חול. כסויי טמוני חול, טרית וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול; ובחלקו של [יששכר וזבולון] היה, כדאמרין במסכת מגלה (דף ו:): 'זבולון עם חרף נפשו למות' (שופטים ג:מג) משום ד'נפתלי על מרומי שדה' (שם) – היה מתרעם זבולון על חלקו: 'לאחי נתת שדות וכרמים וכו': ושפני. לשון כסוי, כמו שנאמר 'ויספן את הבית' (מלכים ד:מב), 'וספון בארז' (ירמיה יא:לד), ותרגומו 'ומטליל בכיורי ארזיא'. דבר אחר: 'עמים הר יקראו', על ידי פרקמטיא של זבולון, תגרי אמות העולם באים אל ארצו, והיא עומדת על הספר, והם אומרים: 'הואיל ונצטערנו עד כאן, נלך עד ירושלים ונראה מה יראתה של אמה זו ומה מעשיה', והם רואים כל ישראל עובדים לאלוה אחד ואוכלים מאכל אחד; לפי שהגוים – אלוהו של זה לא כאלוהו של זה, ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה. והם אומרים: 'אין לך אמה כשרה כזו! ומתגירין שם, שנאמר 'שם יזבחו זבחי צדק: כי שפיע ימים יינקו. זבולון ויששכר – הים נותן להם ממון בשפיע: (כ) ברוך מרחיב גוד. מלמד, שהיה תחומו של גד מרחיב והולך כלפי מזרח: כלביא שכן. לפי שהיה סמוך לספר, לפיכך נמשל באריות, שכל סמוכי ספר צריכים להיות גבורים: וטרף זרוע אף קדקד. הרוגיהם היו נכרים, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת: (כא) וירא ראשית לו. ראה לטל לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש

מפתח סדרי התנ"ך

רש"י מפרש את ברכת גד על נחלתו בעבר הירדן המזרחי. שני ראשי סדרים עוסקים בכך. בקשתם לקבל נחלה זו נמצאת בראש סדר כט בחומש במדבר: ומקנה רב ה'ה לבני ראובן ולבני־גד עצום מאד ויראו את־ארץ יעזר ואת־ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה: ובניית המזבח המסמל את נאמנותם לה' נקבעה בראש סדר יד בספר יהושע: ויקראו בני־ראובן ובני־גד למזבח כי עד הוא בינתינו כי ה' האלהים:

כז

כד ירשה:

ולאשר אמר

ברוך מבנים קנה

ה

כה אשר יהי רצוי אחיו וטבל בשמן רגלו: ברזל ונחשת
 כו מנעלה וכימיה דבאד: אין כאל ישרון רכב שמים בעזרה
 כז ובגאותו שחקים: מענה אלהי קדם ומתחת זרעת עולם
 כח ויגרש מפניה אויב ויאמר השמד: וישכן ישראל בטח
 בדרך עין יעקב אל-ארץ דגן ותירוש אף-שמו
 כט יערפו-טל: אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביהוה מגן
 עזרך ואשר-חרב גאותך ויפחשו איביך לך ואתה

חזקת התורה
 ו (בשבת)

תרגום אונקלוס

יית: כד ולאשר אמר בריך מברכת בניה אשר יהי רעוא לאחיה ויתרפא בתפנוקי מלכין: כה תקיף כברזל ונחשא
 בית מותבך וכיומי עולמותך ותקפך: כז לית אלה אלא אלהא דישראל דשכינתיה בשמיא בסעדה ותוקפיה בשמי שמיא:
 כז מדור אלהא דמלקדמין דבמימריה אתעביד עלמא ותריך מן קדמך שנאה ואמר שיצי: כח ושרא ישראל לרוחצן
 בלחדיהון כעין ברכתא דבריכנון יעקב אבוהון פארע עבדא עבדו וחמר אף שמיא דעלוייהון ישמשונונון בטלא:
 כט טובך ישראל לית דכותך עמא דפורקניה מן קדם יי תקוף בסעדה ודמן קדמויה נצחן גבורתך ויתכדבון סנאד לך ואת
 פירוש רשי

בפרות וכל הארצות מתפרנסות הימנה,
 וממשיכות לה כספם וזהבם, אשקורניט, הכסף
 והזהב כלה מהם שהם מזיבות אותו לארצכם:
 (כו) אין כאל ישרון. דע לך, 'ישרון', ש'אין כאל'
 בכל אלהי העמים, ולא כצורך צורם: רכב שמים.
 הוא אותו אלוה ש'בעזרה' – 'ובגאותו' הוא רוכב
 'שחקים': (כז) מענה אלהי קדם. למעון הם השחקים
 לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, וברר לו שחקים
 לשבתו ומעונתו, ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע
 שוכנים: זרעת עולם. סיחון ועוג ומלכי כנען,
 שהיו תקפו וגבורתו של עולם, לפיכך על כרחם
 יחדדו ויזועו וכחם חלש מפניו. לעולם אימת
 הגבורה על הנמוך. והוא, שהכח והגבורה שלו,
 בעזרה 'ויגרש מפניה אויב ויאמר' לך 'השמד' אותם:
 מענה. כל תבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה
 ה"א בסופה: (כח) בטח בדרך. כל יחיד ויחיד, 'איש
 תחת גפנו ותחת תאנתו' (מלכים ד:ו) – מפזרין, ואין
 צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב: עין
 יעקב. כמו 'ועינו כעין הבדלח' (במדבר ט:מג) – כעין
 הברכה שברכם יעקב; לא כבדד שאמר ירמיה
 'בדד ישבתי' (ירמיה ח:יח), אלא כעין הבטחה
 שהבטיחם יעקב 'והיה אלהים עמכם והשיב אתכם
 אל ארץ אבותיכם' (בראשית מב:כא): 'יערפו. יטפנו: אף
 שמיו יערפו טל. אף ברכתו של יצחק נוספת על
 ברכתו של יעקב 'ויתן לך האלהים מטל השמים
 וגו' (בראשית כה:א): (כט) אשריך ישראל. לאחר
 שפרט להם ברכות, אמר להם: 'מה לי לפרט לכם?
 כלל דבר – הפל שלכם: אשריך ישראל מי כמוך.
 תשועתך בה' אשר הוא 'מגן עזרך וחרב גאותך':
 ויפחשו איביך לך. כגון הגבעונים, שאמרו 'מארץ
 רחוקה מאד באו עבדיך וגו' (יהושע ה:יב): ואתה

ירשה. ים כנרת נפל בחלקו, ונטל מלא חבל חרם
 בדרומה לפרש חרמים ומכמורות: ירשה. לשון צווי,
 כמו 'עלה רש' (לעיל א:כא), והטעם שלמעלה ברי"ש
 מוכיח, שהוא כמו 'סלח', 'ירש', 'ידע', 'לקח',
 'שמע' – כשמוסיף בו ה"א יהיה הטעם למעלה;
 'סלחה' (דניאל ו:טז), 'ידעה', 'לקחה', 'שמעה' (שם),
 אף כאן 'ירשה' – לשון צווי. ובמסורה הגדולה
 מצינו ב'אלפא ביתא' לשון צווי דטעמיהון מלעיל:
 (כד) ברוך מבנים אשר. ראיתי בספרי: אין לך בכל
 השבטים שנתברך בבנים כאשר, ואיני יודע כיצד:
 יהי רצוי אחיו. שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקינון
 ובקפלאות, והם מרצין לו בתבואה. דבר אחר: 'הי
 רצוי אחיו' – שהיו בנותיו נאות, והוא שנאמר
 בדברי הימים (ד:ג) 'הוא אבי ברזית', שהיו בנותיו
 נשואות לכהנים גדולים ומלכים הנמשחים בשמן
 זית: וטבל בשמן רגלו. שהיתה ארצו מושכת שמן
 כמעין. ומעשה שנצטרכו אנשי לודקיא לשמן, מנו
 להם פולמוסטוס אחד וכו', כדאיתא במנחות (דף פה:):
 (כה) ברזל ונחשת מנעלה. עכשו הוא מדבר כנגד כל
 ישראל, שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר
 ונועלים אותה שלא יוכלו האויבים לכנס בה,
 כאלו היא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל
 ונחשת. דבר אחר: 'ברזל ונחשת מנעלה' – ארצכם
 נעולה בהרים שחוצבין מהם ברזל ונחשת, וארצו
 של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל: וכימיה
 דבאד. וכימים שהם טובים לך, שהן ימי תחלתך,
 ימי נעוריך, כן יהיו ימי זקנתך, שהם דואבים זבים
 ומתמוטטים. דבר אחר: 'וכימיה דבאד' – כמנין ימיה
 – כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום –
 יהיו 'דבאד', שכל הארצות יהיו דובאות כסף
 וזהב לארץ ישראל, שתהא [וגו שהיא] מברכת

כז

ל על-במותימו תדרוך:

ויעל קנט i (בשבת)

מִשֶּׁה מַעֲרֹבֶת מוֹאָב אֶל־הָר נָבוּ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיֵּרְאוּהוּ יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֶת־הַגִּלְעָד
לֹא עַד־דָּן: וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת
לֵב כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן: וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַפָּרָר
לֵב בִּקְעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צֹעֵר: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו
זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב
לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ אֶתְנַנָּה הִרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא
לָד תַּעֲבֹר: וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב
לֵה עַל־פִּי יְהוָה: וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִוֶּל בֵּית
לֹו פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וּמֹשֶׁה

תרגום אונקלוס

על פרקת צורי מלכיהון תדרוך: ל וסליק משה ממשישרא דמואב לטורא דנבו ריש ומתא דעל אפי יריחו ואחזייה יי
ית כל ארעא ית גלעד עד דן: לא וית כל נפתלי וית ארע אפרים ומנשה וית כל ארע יהודה עד ימא מערבא: לב וית
דרומא וית מישרא בקעת יריחו קרית דקליא עד צוער: לג ואמר יי ליה דא ארעא דקיימית לאברהם ליצחק וליעקב
למימר לבנד אתננה אחזיתך בעינד ולתמן לא תעבר: לד ומית תמן משה עבדא דיי בארעא דמואב על מימרא דיי:
לה וקבר יתיה בחלתא בארעא דמואב לקביל בית פעור ולא ידע אנש ית קבורתיה עד יומא הדין: לו ומשה

פירוש רש"י

שנאמר 'בכפר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה'
(מלכים ו:כז): (לג) לאמר לזרעך אתננה היראיתך. כדי
שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב: 'שבועה
שנשבע לכם הקדוש ברוך הוא - קיימה!', וזהו
'לאמר' - לכך הראייתה לך, אבל גזרה היא מלפני
ששמה 'לא תעבר', שאלולי כך, הייתי מקימך עד
שתראה אותם נטועים וקבועים בה ותלך ותגיד
להם: (לד) וימת שם משה. אפשר משה מת - וכתב
'וימת שם משה'?! אלא, עד כאן כתב משה,
מכאן ואילך כתב יהושע. רבי מאיר אומר: אפשר
ספר התורה חסר כלום, והוא אומר 'לקח את ספר
התורה הזה' (לעיל כה:יג)? אלא, הקדוש ברוך הוא
אומר ומשה כותב בדמע: על פי ה'. בנשיקה:
(לה) ויקבר אותו. הקדוש ברוך הוא בכבודו. רבי
ישמעאל אומר: הוא קבר את עצמו, וזה אחד
משלשה 'את' ין' שהיה רבי ישמעאל דורש כן.
כיוצא בו 'ביום מלאת ימי נדו' 'ביא אתו' (במדבר
ה:לד) - הוא מביא את עצמו. כיוצא בו 'והשיאו
אותם עון אשמה' (ויקרא יז:מ) וכי אחרים משיאים
אותם? אלא, הם משיאים את עצמם: מול
בית פעור. קברו היה מוכן שם מששת ימי
בראשית, לכפר על מעשה פעור. וזה אחד מן
הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות:

על במותימו תדרוך. כענין שנאמר 'שימו את
רגליכם על צווארי המלכים האלה' (שם ו:יז):
(ל) מערבית מואב אל הר נבו. כמה מעלות היו,
ופסען משה בפסיעה אחת: את כל הארץ. הראהו
את כל ארץ ישראל בשלוותה, והמציקין העתידין
להיות מציקין לה: עד דן. הראהו בני דן עובדי
עבודה זרה, שנאמר 'ויקימו להם בני דן את
הפסל' (שופטים יב:כח), והראהו שמשון שעתידי
לצאת ממנו למושיע: (לא) ואת כל נפתלי. הראהו
ארצו בשלוותה וחרבנה, והראהו דבורה וברק
מקדש נפתלי נלחמים עם סיסרא וחילותיו:
ואת ארץ אפרים ומנשה. הראהו ארצם בשלוותה
ובחרבנה, והראהו יהושע נלחם עם מלכי כנען,
שבא מאפרים, וגדעון שבא ממנשה נלחם עם
מדין ועמלק: ואת כל ארץ יהודה. בשלוותה
ובחרבנה, והראהו מלכות בית דוד ונצחונם: עד
הים האחרון. ארץ המערב בשלוותה ובחרבנה. דבר
אחר: אל תקרי 'הים האחרון' אלא היום האחרון -
הראהו הקדוש ברוך הוא כל המאורעות שעתידין
לארע לישראל עד שיחיו המתים: (לב) ואת הנגב.
ארץ הדרום. דבר אחר: מערת המכפלה, שנאמר
'ויעלו בנגב ויבא עד חברון' (במדבר יב:כב):
ואת הכפר. הראהו שלמה יוצק כלי בית המקדש,

הפטר סדר כז היא מפתחת ספר יהושע (א:א-ט) ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' אל-יהושע... וכפי שכותב
רש"י: מחובר על סדר התורה המסיימת בפטירת משה, וזה מחובר לה. ובמסכת נדרים (דף כב:) אמר רב אדא ברבי
חנינא אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד שערכה של ארץ ישראל הוא.

כֹּז

בֶּן-מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמָתוֹ לֹא-כָהֲתָה עֵינֹו וְלֹא-נָס

לֹא לָחָה: וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב
 לַח שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמֵי בְכִי אֲבָל מֹשֶׁה: וַיְהִי וַשֶּׁעַ בֶּן-נֹון
 מָלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי-סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת-יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ
 אֵלָיו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:
 לֹט וְלֹא-קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כַּמֹּשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה
 מִפְּנִים אֶל-פְּנִים: לְכָל-הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח
 יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל-עַבְדָּיו
 מֵא וּלְכָל-אֶרְצוֹ: וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר
 עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל:

חזק

תרגום אונקלוס

בר מאה ועשרין שנין עד מית לא כהת עיניה ולא שנא זיו קרא דאפיה: לו ובכו בני ישראל ית משה במישריא דמואב תלתין יומין ושלמיו יומי בכיתא אבלא דמשה: לח ויהושע בר נון אתמלי רוח חכמה ארי סמך משה ית ידוהי עלוהי וקבילו מניה בני ישראל ועבדו כמא דפקיד יי ית משה: לט ולא קם נביא עוד בישראל כמשה דאתגלי ליה יי אפין באפין: מ לכל אתיא ומופתא דשלחיה יי למעבד בארעא דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי ולכל ארעיה: מא ולכל ידא תקיפתא ולכל חזונוא רבא דעבד משה לעיני כל ישראל:

פירוש רש"י

(לו) לֹא כָהֲתָה עֵינֹו. אף משמת: ולא נס לחה. לחלוות שבו; לא שלט בו רקבון ולא נהפך תאר פניו: (לז) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הזכרים; אבל באהרן, מתוך שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה, נאמר 'כל בית ישראל' (במדבר יח:טז) – זכרים ונקבות: (לט) אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים. שהיה לבו גם בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה, כענין שנאמר 'ועתה אעלה אל ה' (שמות כה:טז);

'עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם' (במדבר ח:לד): (מא) וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה. שקבל את התורה בלחת בידיו: ולכל המורא הגדול. נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא: לעיני כל ישראל. שנשאו לבו לשבר הלחת לעיניהם, שנאמר 'ואשברם לעיניכם' (לעיל ח:יז), והסכימה דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שנאמר 'אשר שברת' (שמות כה:מה) – יישר כחך ששברת:

מפתח סדרי התנך

רבי בנימין מטודילה שביקר בקהיר בסביבות שנת ד'תתק"ל (4,930 לבריאת העולם), מעיד שבשני מועדים בשנה התאחדו כל המתפללים לקריאה משותפת בתורה: "ושם שני בתי כנסיות, לאנשי ארץ ישראל ואחת לאנשי ארץ בבל... ואינם נוהגים כולם מנהג אחד בקריאת הפרשיות של התורה, כי אנשי בבל נוהגין לקרות בכל שבוע פרשה כמו שעושים בספרד וכמנהג שאנו נוהגים, ובכל שנה מסיימין את התורה. ואנשי ארץ ישראל אין נוהגין כן, אלא עושים מכל פרשה שלושה סדרים ומסיימין את התורה לסוף שלוש שנים, ויש ביניהם מנהג ותקנה להתחבר כולם ולהתפלל ביחד ביום שמחת התורה וביום מתן תורה"

(“אוצר מסעות”, י.ד. איזנשטיין עמוד 41, “מאיר נתיב”, הרב יעקובסון עמוד 116)

אולי ניתן לצרף לכך את הסברו של רבינו ניסים (מסכת מגילה, ב"ר דף יא.). המנמק את הקריאה בשמחת תורה בפרשת וזאת הברכה: "לפי שהוא סוף כל המועדות חותמין בברכת משה רבינו שבירך את ישראל", כך שהמנהג לקרוא ביום טוב שני של שמיני עצרת את הברכות שב'וזאת הברכה' אינו קשור בהכרח לגומרה של תורה.

המנהג לומר "חזק" בקול רם בסיום קריאה בתורה מתבסס על ציווי ה' ליהושע (i:a) רָק חֲזַק וַאֲמַץ מְאֹד לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת כְּכָל-הַתּוֹרָה, בחלק מקהילות ישראל הורחבה הקריאה חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזַּק על פי דברי יואב לאבישי אחיו במלחמתם פנים ואחור נגד בני עמון וארם:

חֲזַק וְנִתְחַזַּק בְּעַד-עֲמֹנִי וּבְעַד עֲרֵי אֱלֹהֵינוּ ה' יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו: ערך אמוני זה, שאנחנו נתחזק וה' יעשה נקבע כראש סדר כה בשמואל. גם הפסוק המקביל בדברי הימים חֲזַק וְנִתְחַזַּק בְּעַד-עֲמֹנִי וּבְעַד עֲרֵי אֱלֹהֵינוּ וה' הַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה: נקבע כראש סדר ח שם.

ללמדנו את חלקנו במימוש הבטחת ה' בידי ירמיה (ראש סדר כז) וְאִתָּה אֶל-תִּירָא עֲבָדִי יַעֲקֹב וְאֶל-תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעָךְ מִרְחֹק וְאֶת-זֶרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שָׁבִים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט וְשָׁנַן וְאֵין מַחְרִיד: מסר זה, המשולב בהבטחת ה' "אל תירא" ובציווי "חזק ואמץ" ובמבחנו המעשי "חזק ונתחזק" נמצא בראשי סדרים רבים בתנך.

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִשְׁרָת א
 ב מֹשֶׁה לֵאמֹר: מֹשֶׁה עַבְדִּי מָתָּה וְעַתָּה לָקוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה
 ג וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כָּל־מָקוֹם
 ד אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כִּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נָתַתִּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה:
 ה מִהַמְדְּבָר וְהַלְבִּנוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פָּרָת כָּל אֶרֶץ הַחֲתִים
 ו וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ יִהְיֶה גְבוּלְכֶם: לֹא־יִתְּיָצַב אִישׁ לִפְנֶיךָ כָּל
 ז יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אֲרַפֶּךָ וְלֹא אֶעֱזֹבְךָ: חֲזַק
 ח וַאֲמַץ כִּי אַתָּה תִּנְחִיל אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁפָּעְתִּי לְאַבוֹתֶם
 ט לָתֵת לָהֶם: רַק חֲזַק וַאֲמַץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּךְ
 י מֹשֶׁה עַבְדִּי אֶל־תִּסּוֹר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמָאוֹל לְמַעַן תִּשְׁכִּיל בְּכֹל אֲשֶׁר תִּלְךָ:
 יא לֹא־יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפֶּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וּלְיָלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר
 יב לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכְּתוּב בּוֹ כִּי־אָז תִּצְלִיחַ אֶת־דְּרָכְךָ וְאָז תִּשְׁכִּיל: הֲלוֹא
 יג צוִיתִיךָ חֲזַק וַאֲמַץ אֶל־תַּעֲרֹץ וְאֶל־תַּחַת כִּי עִמָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר
 יד תִּלְךָ: הַסְפָּרִידִים וְהַתִּימָנִים מִדִּלְגִּים מִכָּאן

י, וַיֵּצֵא יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שִׁטְרֵי הָעָם לֵאמֹר: עֲבְרוּ | בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵאוּ ב
 ג אֶת־הָעָם לֵאמֹר הִכִּינוּ לָכֶם צִידָה כִּי בַעֲדוֹ | שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים
 ד אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לְבּוֹא לְרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם
 ה לְרֶשֶׁתָּהּ:

ו, וַלְּרֹאוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שִׁבְט הַמִּנְשָׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: זְכוּר ג
 ח אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֲתֶכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מְנִיחַ
 ט לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: נְשִׁיכֶם טַפְכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ
 י אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמִשִּׁים לִפְנֵי אַחֵיכֶם כָּל
 יא גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעִזְרְתֶם אוֹתָם: עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לְאַחֵיכֶם כְּכֹם וַיִּרְשׁוּ
 יב גַּם־הַמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם וּשְׁבַתָּם לָאָרֶץ
 יג יִרְשְׁתֶּם וַיִּרְשְׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר | נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן
 יד מִזֶּרֶח הַשָּׁמֶשׁ: וַיַּעֲזְבוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־צוִיתָנוּ נַעֲשֶׂה
 טו וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלַחַנוּ נִלְךָ: כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה כֵּן נִשְׁמָע

אֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵיךָ עֲמֹךְ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה: כָּל־אִישׁ
אֲשֶׁר־יָמְרָה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־בְּרִיךְ לְכָל אֲשֶׁר־תִּצְוֶנּוּ יוֹמָת רַק
חֲזֹק וְאַמֵּץ: הַאֲשַׁכְנִיזִים מִסִּימִים כֹּאן
הַסְפִּירִים וְהַתִּימָנִים מִדִּלְגִּים דִּילֹג אֲרוֹךְ לִכְאֵן

דָּ אֵסֵס וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוּ בְּכָל־הָאָרֶץ: כֹּ
(פִּרְשָׁה כֹּ נִמְשַׁכְתָּ)